

**SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL
ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**
*General Characteristics of Villages Living Rural Migration in Samsun
Province and Effects of Migration on Villages¹*

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YULAFCI

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası Ticaret Bölümü, ahmetyulafci@mynet.com

Prof. Dr. Murat SAYILI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü, muratsayili@yahoo.com

ÖZET

Bu çalışma kırsal göç yaşanan köylerin genel özelliklerini ve göçün köyler üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla 2012 yılında Samsun İlinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Samsun ili iki farklı bölgeye ayrılmış ve bu iki bölgede toplam 32 köyde anket çalışması yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre; köylerdeki eğitim, sağlık ve diğer altyapı imkânları doğal olarak şehirlere göre daha azdır. Yolların bozuk olması; elektrik, su ve telefon arızası gibi yaşam kalitesini düşüren olaylar köylerde sıkça yaşanmaktadır. Tarım dışındaki iş imkânları orman, örgütlenme, sulama kaynakları vb. tarımsal altyapı unsurları yetersizdir. Arazilerin çok parçalı ve dağınık olması, hane başına düşen tarım arazilerinin yetersiz olması ve tarımsal faaliyetlerin sık sık zararlı sonuçlanması gibi tarımsal problemler oldukça yaygın olarak görülmektedir. Bütün bunların sonucu olarak; Samsun'da köylerden şehirlere göç halen devam etmekte ve köylerin nüfusu gittikçe azalmaktadır. Anket yapılan köylerdeki nüfus 1990-2012 döneminde %33 oranında azalmıştır. Özellikle gençlerin göç etmesi sonucu köylerde kalan nüfusun yaş ortalaması gittikçe artmaktadır. Arazi ve tarımsal tesislerin bir kısmı atıl vaziyette kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, tarım, köy, kırsal nüfus, Samsun

ABSTRACT

This study was conducted to determine the general characteristics of the village experienced rural migration and to demonstrate effects of migration on villages in Samsun Province in 2012. The study divided into two different Regions of the province of Samsun and a total of 32 surveys were conducted in

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD'nda tamamlanan "Samsun İlinde Kırsal Göçün Sebepleri ve Tarıma Etkileri" isimli Doktora tezinden üretilmiştir.

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

villages in these two regions. According to the obtained results; education in the villages, health and other infrastructure facilities naturally less than in cities. The road damaged; events which reduce the quality of life such as electricity, water, and telephone failure are taking place frequently in villages. Job opportunities outside of agriculture is limited. Agricultural infrastructure elements such as pastures, forests, organization, and irrigation resources are insufficient in villages which village's economy depends largely on agriculture. The land is very fragmented and scattered, the lack of arable land per capita agricultural households and often result in problems such as loss of agricultural activities are quite common. All as a result thereof; the ongoing migration from villages to cities of Samsun and is steadily declining population of the village. Population in the surveyed villages has decreased by 33% during the period 1990-2012. Especially young people as a result of migration of rural population remaining in the average age is increasing. Some of the land and agricultural facilities remain in idle state.

Keywords: *Immigration, agriculture, village, rural population, Samsun*

1.GİRİŞ

Göç; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” olarak tarif edilmektedir (Anonim, 2011a). Kırsal göç ise; “köy, bucak, belde vb. kırsal yerleşmelerden şehirlere doğru gerçekleşen nüfus hareketlerini” ifade etmektedir (Gürbüz ve Karabulut, 2008).

Göç, “uzaklık”, “zaman” ve “kalcılık” olmak üzere üç kriterle tanımlanmaktadır. Bunlardan zaman kriteri konusunda görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar bir yer değiştirme hareketinin göç sayılabilmesi için en az bir yıl kriterini esas alırken, bazıları da iki sayım döneminde daimi ikamet yeri farklı olan kişilerin göç etmiş sayılacağını belirtmektedir. Her iki tanım da mevsimlik göçler gibi çeşitli nüfus hareketlerini göç kapsamından çıkarmaktadır (Bahar ve Bingöl, 2010).

Türkiye'de belde ve köylerde yaşayan nüfus azalmaya devam etmektedir. Beldelerdeki nüfus büyüklükleri 2000 yılında 4 147 kişi iken 2007 yılında 3 885 kişiye, köy nüfusları ise 410 kişiden 350 kişiye düşmüştür. Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren hızlanan kırdan kente göç süreci halen devam etmektedir. Kırsal alanda, tarımda artan nüfusun tarım arazileri üzerinde meydana getirdiği baskı ve tarımın

makineleşmesi ile birlikte kırsal alanda ortaya çıkan işgücü fazlası kırdan kente göç hareketlerini tetikleyen en önemli unsurlardır. Ayrıca, kentlerde gelişen sanayi ve hizmet sektörünün işgücü ihtiyacı da, kırsal kesimdeki nüfusu şehirlere çeken bir unsur olmuştur. Bunların dışında, kırdan kente göçü artıran diğer faktörler arasında; köylerde yoksulluğun yaygın olması, tarım dışı alanlardaki iş imkânlarının yetersiz olması, sulu tarım imkânlarının sınırlı olması, tarım arazilerinin çok parçalı ve küçük olması, köylerdeki altyapı yetersizlikleri ile kamusal hizmetlere ulaşmada yaşanan zorluklar gibi nedenler gösterilebilir (Anonim, 2010a).

Türkiye’de iç göç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, İç Anadolu ve Karadeniz’den batı bölgelerine doğrudur. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 1995-2000 yılları arasında en fazla göç alan ilk 10 il, sırasıyla; İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Bursa, Tekirdağ, Muğla, Aydın, Mersin ve Denizli’dir. Yine bu verilere göre aynı dönemde en çok göç veren ilk 10 il ise; Samsun, Şanlıurfa, Diyarbakır, Erzurum, Zonguldak, Mardin, Adıyaman, Adana, Hatay ve Ordu’dur (Anonim, 2010b).

Araştırma alanı olarak seçilen Samsun ilinde 1990 yılında 633 845 olan köy nüfusu 2000 yılında 573 883’e ve 2010 yılında ise 436 117’ye düşmüştür. Ayrıca 2000-2010 döneminde Asarcık dışında bütün ilçelerin köy nüfusları azalmıştır (Anonim, 2011b).

Türkiye’de 1995-2000 yılları arasındaki iller arası göçün nedenleri arasında "*iş arama ve bulma*" ön plandadır. Göç eden nüfusun %20’si iş arama-bulma ve %13’ü tayin ve atama nedeniyle göç etmiştir. Eğitim nedeniyle göç edenler %12 iken, aile fertlerinden birine bağımlı olarak göç edenler %26, güvenlik nedeniyle göç edenler ise %1’dir (Bahar ve Bingöl, 2010). Pazarlıoğlu (2007)’na göre; Türkiye’de sanayinin işgücü ihtiyacı kırsal kesimden kentlere doğru bir işgücü akımına neden olmuştur.

Sezal (2006), göç hareketlerinin sebeplerini *itici sebepler* ve *çekici sebepler* olmak üzere iki grup altında sınıflandırmaktadır. Nüfusu kente iten etkenler; köyden kente artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın mirasla parçalanması, tarımda makineleşme sonucu işsiz kalanların kente göçü, terör ve güvenlik olarak belirtilmiştir. Nüfusu kente çeken etkenler ise; köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi eğitim, kentin cazibesi, iş bulma

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ümidi, daha yüksek yaşam standardı, ulaşım olanakları, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan faydalanma isteği şeklinde ifade edilmiştir (Apan, 2006).

Karabulut ve Polat (2007), Türkiye'de göçün en yoğun yaşandığı Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerdeki göçün en önemli nedenlerini; *sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği, sosyal faaliyetlerin azlığı, iklim koşullarının zorluğu ve daha iyi iş bulma* olarak sıralamışlardır.

Öztürk (2007), iç göçlerinin sebeplerini; *bölgeler arası gelişmişlik farkları, hızlı nüfus artışı, tarımdaki yapısal değişmeler ve makineleşme, yetersiz ve yanlış ekonomi politikaları, siyasal baskılar ve terör* olarak sıralamaktadır.

Güreşçi ve Yurttaş (2008), tarafından Erzurum ilinde kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine yapılan araştırma sonucunda, yöredeki kırsal göçü; hanelerin köy dışında okuyan çocuğunun olması, hane reislerinin sosyal güvenceye sahip olmaması, göç eden akraba sayısı ve haneden birisinin gurbete çıkması gibi faktörlerin *tetiklediği*; sahip olunan çayır arazisi miktarı, başkasına ait arazi kullanımı, işletmelerde besicilik yapılması ve büyükbaş hayvan sayısı gibi faktörlerin ise *engellediği* belirtilmiştir.

Özyazıcı ve ark. (2011), Samsun ve Sinop illerinde yaptıkları çalışmada; kırsal göçün tarımsal sürdürülebilirliğe etkilerini incelemişler, haneden göç eden kişi sayısı, işletme nüfusu, nüfus başına düşen saf hasıla ve tarımsal üretimin gelirden ki payının sürdürülebilirliği negatif; yönetici profili, işletme arazisi büyüklüğü, dekara düşen işletme sermayesi, nüfusa düşen arazi büyüklüğü, tarım dışı faaliyet ve göç edenlerle maddi ilişkinin ise pozitif olarak etkilediğini belirlemişlerdir.

Yakar ve Yazıcı (2009), Afyon ili Emirdağ ilçesinde göçlerin tarım alanlarına etkileri üzerine yaptıkları bir çalışmada; kırsal alanda 1960'lı yıllara kadar artan nüfusun daha sonra göçlerle azalmaya başladığını ve günümüzde köylerin büyük ölçüde boşaldığını belirtmişlerdir. Çalışmaya göre; geride kalan nüfusun yaşlılardan oluşması tarımsal üretimin devamlılığını engellediği gibi hiçbir üretimin yapılmadığı terk edilmiş tarım alanları da ortaya çıkmaya başlamış, arazi mülkiyet dağılımında da bazı değişimler yaşanmıştır. Göç edenlerin arazilerini satın alma veya kiracı-ortakçı uygulamalarıyla köyde kalan

çiftçi başına düşen işlenen tarım alanında artışlar görülmeye başlanmıştır. Ayrıca mera hayvancılığının giderek azalması, orman alanlarındaki genişleme, arazi anlaşmazlıklarındaki azalma, mera ve orman alanlarına yapılan tecavüzlerin azalması da bu sürecin sonuçları arasında sayılabilir.

Güreşçi (2010) tarafından yapılan çalışmada; Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağına bağlı Akpınar Köyü'nden meydana gelen göçün nedeni ve sonuçları değerlendirilmiş ve bunun köydeki yansımaları ele alınmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; köyden kente göçün köylerdeki en önemli yansıması; köy nüfuslarındaki azalmadır. Terk edilen evler bakımsız bir hal almış, araziler ise çalılık ve mera görünümünü almıştır. Doğal doku üzerinde azalan nüfus baskısı olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Zırhlıoğlu (2010) iç göçün Van ilinin tarımı üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında; Türkiye'de özellikle doğu bölgelerindeki gelir dengesizliği, işsizlik ve güvenlik nedenlerine bağlı olarak sürekli göç hareketi yaşandığını, göçün tarım sektörünü olumsuz olarak etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu, Van ve ilçelerinde son 25 yıl içerisinde yaşanan göç hareketlerinden en çok etkilenenlerin ise tarım sektöründe çalışan, hem kendisi hem de çevresi için üreten kesim olduğunu, ilin tarım alanındaki yeterliliğinin yaşanan göç ile birlikte yok olup gittiğini ifade etmektedir.

Samsun ili; en fazla göç veren iller arasında yer alması nedeniyle kırsal göçün sebeplerini ve köylerdeki sosyo-ekonomik yapıya olan etkilerini ortaya koymak bakımından araştırma alanı olarak seçilmiştir. Böylece köylerde ve diğer kırsal alanlarda yapılacak teknik hizmet, finansman, örgütlenme, alt yapı vb. birçok çalışma için veri kaynağı sağlanmış olacak ve yapılacak faaliyetlerde verimlilik artacaktır. Ayrıca göçün kırsal alanlarda ve şehirlerde meydana getireceği muhtemel olumsuz etkilerin giderilmesi adına alınacak tedbirler konusunda karar alıcılara ışık tutulacaktır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.Materyal

Araştırmanın ana materyalini; 2012 yılında Samsun iline bağlı bazı ilçelerdeki köylerden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili resmi kurumların kayıt ve

istatistikleri, araştırma raporları ve yayınlardan da ikincil veri kaynağı olarak yararlanılmıştır.

2.2.Örnekleme Yöntemi

Araştırmada örnekleme yöntemlerinden “*Küme (Cluster) Örnekleme Yöntemi*” kullanılmıştır. Küme Örnekleme Yöntemi; kümeye ait çerçeve listesinin belli olmadığı ve bu listenin sağlanmasının masraflı olduğu ve basit tesadüfi örneklemede seçilen birimlerin dağınık ve birbirinden uzak olduğu durumlarda kullanılan, uygulamada kolaylık sağlayan bir örnekleme yöntemidir. Bu yöntemde popülasyon, cluster denilen alt setlere (öbeklere) ayrılır. Alt setler popülasyondaki varyasyonu yansıtmak üzere mümkün olduğu kadar birbirine benzer şekilde düzenlenir (Arıkan, 2007).

Yapılan bu çalışmada Samsun ili; *iç kesim* ve *sahil kesimi* olmak üzere iki farklı kümeye ayrılmış ve buralardan seçilen ilçelerde anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Sahil kesiminden seçilen ilçeler Terme, Çarşamba, Bafra ve Ondokuzmayıs; iç kesimden seçilen ilçeler ise; Kavak, Ladik, Asarcık ve Vezirköprü'dür.

Seçilen ilçeler; hem Samsun ilini temsil edebilecek özellikte nüfusu, köy sayısı ve tarım potansiyeli yüksek olan ve hem de köyden kente göçün yaşandığı ilçelerdir.

Bu ilçelerin her birinden göçle nüfusu azalan, aynı zamanda belli bir nüfus potansiyeli olan dörder adet köy seçilmiş olup, sonuçta toplam 32 yerleşim biriminde anket çalışması yapılmıştır. Yapılan ankette; köyün sosyal, ekonomik ve tarımsal yapısı ve göç durumu ile ilgili sorular yer almıştır. Bu ankette her köyde birer adet olmak üzere 32 köyde toplam 32 adet anket yapılmıştır. Bu anketler; köy muhtarı, yoksa ihtiyar meclisi üyeleri ya da köyün ileri geleni (köyü tanıyan) ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu anketlerle, kırsal göç yaşanan köylerin genel özellikleri ve göçün köyler üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.3.Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

Yapılan anketlerdeki veriler önce bilgisayara aktarılarak veri tabanı oluşturulmuş, daha sonra tanımlayıcı istatistikler (ortalama,

standart sapma, yüzde) yardımıyla, veriler daha anlaşılır hale getirilmiş ve ileri düzeydeki analizlere hazırlanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler aralık ve oran düzeyinde olduğunda parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi ve Pearson korelasyon analizinden; sınıf ve sıra düzeyinde olduğunda ise non-parametrik testlerden ki-kare bağımsızlık testi, Mann-Whitney U testi ve Spearman korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında %5 ve %1 önem seviyesinde analiz edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler öncelikle "*iç kesim*", "*sahil kesimi*" ve il geneli anlamında "*genel*" olmak üzere üç ana grup altında toplanmıştır. Daha sonra iç kesim ile sahil kesimi arasında karşılaştırmalar yapılarak aradaki benzerlik, farklılık ve ilişkiler ortaya konulmuştur.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1.Coğrafi Durum ve Altyapı İmkânları

Anket yapılan köylerde arazilerin ortalama %75'i ova ve yamaç arazilerden oluşmaktadır (Tablo 1). Sahil kesiminde ova, yani düz araziler ağırlıkta iken, iç kesimde ise yamaç ve dağlık araziler ağırlıktadır.

Arazi Yapısı	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Köy Sayısı	%
	Köy Sayısı	%	Köy Sayısı	%		
Ova	1	6,25	11	68,75	12	37,50
Yamaç	9	56,25	3	18,75	12	37,50
Dağlık	6	37,50	2	12,50	8	25,00

Araştırmanın yapıldığı köylerin rakım ve bağlı oldukları ilçe merkezine uzaklıklarına ilişkin veriler Tablo 2'de verilmiştir. Köy merkezlerinin ortalama rakımı il genelinde 397,44 m olup, iç kesimde rakım sahile oranla yaklaşık sekiz kat daha fazladır.

Coğrafi Özellikler	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
Köy merkezinin yaklaşık rakımı (m)	708,75	86,13	397,44
Köyün bağlı olduğu ilçeye olan uzaklığı (km)	11,13	13,63	12,38

Kaynak: Anonim, 2013

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Köylerin tamamında cami, %90'a yakın kısmında içme suyu şebekesi ve %80 civarında ise asfalt yol bağlantısı mevcut olup internet bağlantısı olan köylerin oranı ise %70'e yakındır (Tablo 3). Kanalizasyon şebekesi iç kesimde sahile göre çok daha fazladır. Sahil kesiminde ilköğretim, ortaokul ve lise oranı iç kesime nazaran daha fazladır. Günlük ulaşım imkânları her iki kesimde de birbirine yakındır. Özellikle eğitim ve sağlık kurumlarının eksikliği köyden şehre göçü hızlandıran önemli faktörler arasında sayılabilir. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkmış olması, köylerde de liselerin son derece az olması, köyden kente göç üzerinde ileriki yıllarda daha da hızlandırıcı bir etki yapabilir.

Tablo 3: Köylerdeki altyapı imkânları

Altyapı Tesisleri	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Köy Sayısı	%
	Köy Sayısı	%	Köy Sayısı	%		
Cami	16	100,00	16	100,00	32	100,00
İçme suyu şebekesi	14	87,50	14	87,50	28	87,50
Köyün anayola bağlantısı tamamen asfalt	11	68,75	14	87,50	25	78,13
Kanalizasyon sistemi	14	87,50	7	43,75	21	65,63
İnternet	9	56,25	12	75,00	21	65,63
İlçeye günlük yolcu taşıyan minibüs vb. ulaşım araçları	10	62,50	10	62,50	20	62,50
8 yıllık ilköğretim okulu	5	31,25	10	62,50	15	46,88
Anayol üzerinde yer alıyor ya da anayola çok yakın	7	43,75	7	43,75	14	43,75
Sağlık ocağı	2	12,50	9	56,25	11	34,38
5 yıllık ilköğretim okulu	4	25,00	5	31,25	9	28,13
Günlük gazete	2	12,50	7	43,75	9	28,13
Jandarma karakolu	4	25,00	3	18,75	7	21,88
Altyapısı olan piknik alanı	2	12,50	5	31,25	7	21,88
Köyün anayola bağlantısı kısmen asfalt	4	25,00	2	12,50	6	18,75
Eczane	0	0,00	4	25,00	4	12,50
Tarihi ve turistik gezi alanları	0	0,00	4	25,00	4	12,50
Belediye ve bununla ilgili birim ve yapılar	0	0,00	4	25,00	4	12,50
Lise	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Deniz sahili	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Yayla ve yayla turizmi	1	6,25	2	12,50	3	9,38
Haftalık sebze-meyve pazarı	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Tren istasyonu	1	6,25	0	0,00	1	3,13

Köyde yaşayanlara tarım dışında istihdam sağlayan işyerlerinin başında kahvehaneler gelmektedir (Tablo 4). Sahil kesiminde kahvehane oranı iç kesime göre dört kat daha fazladır. Kahvehaneleri atölye ve berberler takip etmektedir. Genel olarak işyeri oranı sahil kesiminde iç kesime göre üç kat daha fazladır. Sahil kesimindeki işyeri fazlalığı bu kesimde beldelerin ve köy nüfuslarının daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: Köylerdeki işyerleri

İşyeri Türleri	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Köy Sayısı	%
	Köy Sayısı	%	Köy Sayısı	%		
Kahvehane	2	12,50	8	50,00	10	31,25
Atölye (marangoz, oto tamir, demir doğrama vb.)	4	25,00	5	31,25	9	28,13
Berber	2	12,50	5	31,25	7	21,88
Un değirmeni	1	6,25	5	31,25	6	18,75
Fırın	1	6,25	5	31,25	6	18,75
Bakkal	2	12,50	4	25,00	6	18,75
Akaryakıt istasyonu	2	12,50	3	18,75	5	15,63
Terzi	1	6,25	3	18,75	4	12,50
Kültür balıkçılığı yapılan tesisler	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Fabrika (un, yem, salça, tuğla-kiremit, çay, fındık, süt vb.)	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Mezbaha	0	0,00	2	12,50	2	6,25
Özel su işletmesi	0	0,00	2	12,50	2	6,25
Otel-motel-pansiyon	0	0,00	2	12,50	2	6,25
Soğuk hava deposu	1	6,25	1	6,25	2	6,25
Mandıra	1	6,25	0	0,00	1	3,13
Orman işletmesi	0	0,00	1	6,25	1	3,13
Kireç ocağı	1	6,25	0	0,00	1	3,13

Köylerde tarım dışı gelir kaynaklarının başında emekli, dul ve yetim maaşları gelmektedir (Tablo 5). Bunu köy dışında mevsimlik işçilik, köy dışında sürekli çalışma ve yaşlılık maaşı gibi gelir kaynakları takip etmektedir. Yevmiyeli tarım işçiliği, el sanatları ve balıkçılık gibi gelir kaynakları ise yalnızca sahil kesiminde görülmektedir. Sahil kesiminde tarım dışı gelir elde eden hane sayısı iç kesime oranla yaklaşık iki kat daha fazladır. Tarım dışı gelir elde eden hane sayısı ile köylerdeki işyeri sayısı arasında pozitif bir ilişki vardır ($r=0,532$; $p<0,01$). Gürbüz ve Karabulut (2008), kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık dışında diğer ekonomik faaliyetler arttıkça göçlerin azaldığını kaydetmektedirler.

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tablo 5: Köylerde tarım dışı gelir kaynakları ve bunları elde eden ortalama hane sayısı

Gelir Kaynakları	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Hane Sayısı	%
	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%		
Emekli, dul ve yetim maaşı	37,30	42,59	56,36	34,25	46,83	37,14
Köy dışında mevsimlik işçilik (inşaat vb.)	16,30	18,61	21,36	12,98	18,83	14,93
Aile bireylerinin köy sınırları dışında kamu ya da özel sektör kuruluşlarında memur, işçi ya da işyeri sahibi (esnaf) ya da ortağı olarak çalışarak ve köy dışında ikamet ederek belli zamanlarda köye gelmesi	16,3	18,61	20,28	12,32	18,3	14,51
Yaşlılık maaşı	7,20	8,22	18,18	11,05	12,69	10,06
Yevmiyeli tarım işçiliği	0,00	0,00	8,18	4,97	4,09	3,24
Köyde ikamet edip de geliş-gidiş yaparak köy sınırları dışında kamu ya da özel sektör kuruluşlarında memur, işçi ya da işyeri sahibi (esnaf) ya da ortağı olarak çalışma	2,11	2,41	12,00	7,29	7,06	5,60
Köy dışındaki akrabalarından (evlatlar dâhil) düzenli maddi yardım alma	5,11	5,83	5,09	3,09	5,10	4,04
Yolcu taşımacılığı, servisçilik, kamyonculuk vb.	1,70	1,94	6,08	3,69	3,89	3,09
Köydeki ya da köy dışındaki mülklerden kira geliri elde etme	0,67	0,77	6,64	4,04	3,65	2,89
Biçerdöver, balya makinesi, traktör ve diğer aletlerle başka işletmelerden gelir elde etme	0,67	0,77	4,58	2,78	2,63	2,09
Köy sınırları içinde özel ya da kamuya ait fabrika, imalathane, atölye, santral, okul, belediye, mandıra vb. yerlerde memur, işçi ya da işyeri sahibi (esnaf) ya da ortağı olma	0,22	0,25	3,45	2,10	1,84	1,46
El sanatları (halı, kilim vb.) ile uğraşan haneler	0,00	0,00	1,36	0,83	0,68	0,54
Balıkçılık (ticari anlamda) yapma	0,00	0,00	1,00	0,61	0,50	0,40
Toplam	87,58	100,00	164,56	100,00	126,09	100,00

Köylerde hayatı zorlaştıran genel problemlerin başında, her iki kesimde de köy yollarının bozuk olması gelmektedir (Tablo 6). Bunu sıkça meydana gelen elektrik kesintileri, özellikle kışın yolların çamurlu olması ve diğer problemler takip etmektedir. Uzun süren kış mevsimi ve aşırı soğuklar iç kesime has bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Evlerde içme suyu şebekesi olmaması, radyo ve televizyon yayınlarının

kalitesiz olması gibi problemler ise oldukça az sayıdaki köyde görülmektedir.

Tablo 6: Köylerde hayatı zorlaştıran genel problemler						
Problemler	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Köy yolunun bozuk olması	9	56,25	10	62,50	19	59,38
Sık sık elektrik kesintisi	8	50,00	7	43,75	15	46,88
Özellikle kışın köy içinde ve dışında çamurlu yollar	9	56,25	6	37,50	15	46,88
Şehre düzenli çalışan ulaşım araçları olmaması	8	50,00	5	31,25	13	40,63
Geceleri köy içinde yeterli aydınlatma olmaması	6	37,50	6	37,50	12	37,50
Köy yolunun kışın sık sık yağan kardan dolayı kapanması	10	62,50	1	6,25	11	34,38
İçme suyunun kalitesiz olması	5	31,25	4	25,00	9	28,13
Uzun süren kış mevsimi ve aşırı soğuklar	9	56,25	0	0,00	9	28,13
Köy yolunun fazla virajlı olması	4	25,00	4	25,00	8	25,00
Sık sık telefon arızaları	6	37,50	2	12,50	8	25,00
İçme suyu yetersizliği	4	25,00	2	12,50	6	18,75
Aralarında çeşitli sebeplerden düşmanlık olan, birbiriyle konuşmayan, zaman zaman kavga eden aile ya da sülaleler	2	12,5	4	25,00	6	18,75
Köy yolunun fazla dik ve yokuş olması	4	25,00	1	6,25	5	15,63
Kışın yakacak ve ısınma sorunu yaşanması	4	25,00	1	6,25	5	15,63
Toprak kaymaları (heyelan)	2	12,50	2	12,50	4	12,50
Üzerinde köprü olmayan, zaman zaman ulaşımı aksatan akarsular	1	6,25	3	18,75	4	12,50
Cep telefonlarının çekmemesi	2	12,50	2	12,50	4	12,50
Şehre ulaşımın fazla zaman alması	2	12,50	1	6,25	3	9,38
Sık sık meydana gelen hırsızlık olayları (hayvan hırsızlığı, ev soygunu, alet-makine hırsızlığı gibi)	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Diğer köylerle yaşanan, yol, su, yayla, mera ve diğer problemler	1	6,25	2	12,50	3	9,38
Evlerde içme suyu şebekesi olmaması	2	12,50	0	0,00	2	6,25
Radio yayınlarının kalitesiz olması	1	6,25	1	6,25	2	6,25
Köy yolunun sık sık heyelan, sel, kaya düşmesi vb. sebeplerle hasar görmesi	0	0,00	1	6,25	1	3,13
Köy yolunun etrafında fazlaca uçurum olması	1	6,25	0	0,00	1	3,13
Televizyon yayınlarının kalitesiz olması	0	0,00	1	6,25	1	3,13

Aralarında çeşitli sebeplerden düşmanlık olan, birbiriyle konuşmayan, zaman zaman kavga eden aile ya da sülalelerin mevcudiyeti; sık sık meydana gelen hırsızlık olayları ve diğer köylerle

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

yaşanan, yol, su, yayla, mera problemleri gibi sosyal ve hukuki problemler ise sahil kesiminde daha fazla görülmektedir. Bu durum sahil kesimindeki nüfus yoğunluğu ve sosyo-kültürel yapıdan kaynaklanabilir. Genel olarak iç kesimdeki problem yaşayan köy sayısı sahil kesimine göre %40 daha fazladır. Yılmaz (2010)'ın, Giresun'un Bulancak ilçesi kırsal kesiminde nüfus hareketlerinin nedenleri, yönü ve başlıca özelliklerini incelediği çalışmada; yörenin dağlık ve engebeli yapısının çoğu yerde findık tarımını güçleştirdiğini; yağış ve eğim fazlalığının erozyon ve heyelanları tetiklediğini, bütün bunların kırsal yaşamı zorlaştırdığını; fiziki şartların kışın ulaşım ve halkın yakacak ihtiyacı üzerinde olumsuz etki yaptığını, bunlardan kaynaklanan yüksek maliyetin de ek gelir ihtiyacını artırarak göçlere zemin hazırladığını belirtmektedir.

3.2. Tarımsal Yapı

Araştırma alanında sulanan arazilerin oranı %29 civarındadır (Tablo 7). Sahil kesiminde sulanan arazi oranı iç kesime oranla yaklaşık altı kat daha fazladır. İç kesimdeki hane başına ortalama arazi büyüklüğü ise sahil kesiminden %40 daha fazladır. Köy başına düşen traktör sayısı ise sahil kesiminde iç kesimin 2,5 katından daha çoktur. Bütün bu göstergeler sahil kesiminde tarımın daha yoğun ve önemli bir faaliyet kolu olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Köylerdeki bazı tarımsal göstergeler

Tarımsal Göstergeler	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
Sulanan arazi oranı (%)	8,81	50,81	29,81
Köyde oturan hanelerin sahip olduğu ortalama arazi büyüklüğü (da)	36,56	26,25	31,41
Köydeki toplam traktör sayısı	40,75	107,93	72,10

Köylerde ikamet eden hanelerin bir kısmı çeşitli sebeplerle tarımla uğraşmamaktadır. Bunun yanında tarımsal faaliyet yürütenlerin de tamamı köylerde oturmamaktadır. Bu tür haneler içinde birinci sırayı köyden göç etmiş, şehirde oturan ve köydeki arazilerinin çoğunu ortağa ya da kiraya veren haneler almaktadır (Tablo 8). Bu konuda sahil kesimi iç kesimden 3,6 kat daha fazladır. Bunu köyden göç etmiş ancak arazilerini kiraya ya da ortağa vermeyip yılın belli dönemlerinde (özellikle yazın) köye gelerek kendi işgücüsüyle ve/veya işçi tutarak tarımsal faaliyette bulunan haneler takip etmektedir. Bu konuda da sahil

kesimi iç kesimin çok önündedir. Bunun yanında az da olsa köyde oturup hiç arazisi olmayan haneler de vardır. Yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, arazisi olmayan hane sayıları yönünden iç kesim ve sahil kesimi arasındaki fark istatistikî açıdan önemlidir (U=63,000; p<0,01). Diğer bir ifade ile arazisi olmayıp köyde oturanlar iç kesimde daha yaygındır.

Tarımla Uğraşmayan Hanelerin Durumu	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Köyden göç etmiş, şehirde oturan ve köydeki arazilerinin çoğunu ortağa ya da kiraya veren hane sayısı	6,00	27,75	22,00	35,97	13,47	33,61
Köyden göç etmiş ancak arazilerini kiraya ya da ortağa vermeyip yılın belli dönemlerinde (özellikle yazın) köye gelerek kendi işgücünü ve/veya adam tutarak tarımsal faaliyette bulunan hane sayısı	5,50	25,44	19,36	31,66	11,97	29,87
Köyde oturup da tarımla uğraşmayan hane sayısı	2,81	13,00	8,79	14,37	5,60	13,97
Köyden göç edip köydeki arazilerini ortağa ya da kiraya da vermeyen, çoğunu bedelsiz olarak köydeki akrabalarına terk eden hane sayısı	0,31	1,43	4,07	6,66	2,07	5,16
Köyde hiç arazisi olmayan hane sayısı	6,31	29,19	4,29	7,02	5,37	13,40
Köyden göç edip köydeki arazilerini ortağa ya da kiraya da vermeyen, arazilerinin çoğu boş ve bakımsız halde duran hane sayısı	0,69	3,19	2,64	4,32	1,60	3,99
Toplam	21,62	100,00	61,15	100,00	40,08	100,00

Altyapı Unsurları	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Yeterli büyüklükte mera	8	50,00	7	43,75	15	46,88
Köyde ürünlerinden (odun vb.) yararlanan orman	11	68,75	3	18,75	14	43,75
Tarımsal kooperatif (faal vaziyette)	2	12,50	6	37,50	8	25,00
Yeterli sulama kaynakları (akarsu, göl, yer altı suları)	3	18,75	5	31,25	8	25,00
Yayla	6	37,50	1	6,25	7	21,88
Sulama tesisleri (gölet, sulama kanalları, sulama birliği pompaj üniteleri)	2	12,50	3	18,75	5	15,63
Ürün üretici birliği	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Köyde ekonomik anlamda balık elde edilen akarsu, göl ve deniz	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Sulama birliği veya kooperatifi	1	6,25	1	6,25	2	6,25

Köylerde tarımsal altyapı unsurları arasında birinci sırayı köylerdeki mera varlığı almaktadır (Tablo 9). Köylerin yaklaşık %47'sinde mera bulunmaktadır. Ürünlerinden yararlanan orman varlığı

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

bunu takip etmektedir. Orman konusunda iç kesim sahil kesimine göre çok daha avantajlıdır. Bunun yanında tarımsal kooperatif, sulama kaynakları, üretici birlikleri konusunda sahil kesimi; yayla konusunda iç kesim daha avantajlıdır.

Köylerde tarımsal faaliyetleri zorlaştıran, kârlılığı azaltan ve dolayısıyla köyden şehre meydana gelen göçte etkili olan problemlerin başında; arazilerin çok parçalı ve dağınık olması ile hane başına düşen tarım arazilerinin yetersiz olması gelmektedir (Tablo 10). Bu konuda her iki bölgenin değerleri de birbirine yakındır. Don zararı ve kış şartları, taşlılık, kuraklık, yabancı hayvanlar ve aşırı eğim konularında iç kesimde; ürün pazarlaması, arazi davaları, arazi sınırlarındaki ağaçların olumsuz etkileri ve drenaj problemleri konularında sahil kesimindeki problemler daha fazladır.

Problemler	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Arazilerin çok parçalı ve dağınık olması	15	93,75	14	87,50	29	90,63
Hane başına düşen tarım arazilerinin yetersiz olması	14	87,50	13	81,25	27	84,38
Her yıl ya da birkaç yılda bir tarımsal faaliyetlerin zarar ettirmesi	12	75,00	11	68,75	23	71,88
En az birkaç yılda bir don olayları ve ürünlerin bundan zarar görmesi	15	93,75	8	50,00	23	71,88
Sulama suyu yetersizliği	12	75,00	10	62,50	22	68,75
Ekili ürünlere sık sık zarar veren yabancı domuz	13	81,25	7	43,75	20	62,50
Yazın uzun süreli kurak mevsim, yağışların düzensizliği	12	75,00	7	43,75	19	59,38
Şahısların banka, kooperatif ya da diğer kuruluşlara olan yüksek düzeydeki tarımsal borçları ve ödemede yaşanan zorluklar	9	56,25	9	56,25	18	56,25
Köyde her yıl ya da birkaç yılda bir tarımsal ürünlerin pazarlamasında yaşanan zorluklar	6	37,50	10	62,50	16	50,00
Arazilerde taşlılık	14	87,50	2	12,50	16	50,00
Arazi sınırlarına dikilen ağaçların yaptığı gölge ve diğer olumsuz etkiler	5	31,25	10	62,50	15	46,88
Tarım arazilerinin uzun süre kar altında kalması	11	68,75	3	18,75	14	43,75
Köylülerle orman ve hazine arasındaki arazi davaları	3	18,75	9	56,25	12	37,50
Arazilerin traktörle çalışmayı engelleyecek ya da riskli hale getirecek ölçüde eğimli (dik) olması	7	43,75	2	12,50	9	28,13
Hayvanlara ve insanlara zarar veren ayı, kurt vb. vahşi hayvanlar	6	37,50	1	6,25	7	21,88
Arazilerin zaman zaman su altında kalması (drenaj problemi)	1	6,25	5	31,25	6	18,75
Topraklarda tuzlanma, çoraklaşma	2	12,50	3	18,75	5	15,63
Sık sık sel baskınları	0	0,00	3	18,75	3	9,38
Uzun süreli kırağı	1	6,25	0	0,00	1	3,13

3.3.Nüfus ve Göç

Araştırma alanındaki köylerin 1990, 2000 ve 2012 yılı nüfusları incelendiğinde sahil kesimindeki nüfusun iç kesime oranla yaklaşık üç kat daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 11). Köyün ova, yamaç ve dağlık olması da nüfusta etkilidir. Yapılan Pearson korelasyon analizine göre, köylerin nüfusu ile rakımları arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Ovalardan dağlık bölgelere gittikçe (rakım arttıkça) nüfus azalmaktadır (Örneğin; 2012 nüfusu için $r=-0,464$; $p<0,05$).

1990-2012 yılları arasında il genelinde köylerdeki nüfusun %33 civarında azaldığı görülmektedir. Bu dönemde her iki kesimin de göç hızı negatif yönde olup, iç kesimdeki göç hızı daha fazladır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, bölgeler aralarındaki fark istatistikî açıdan önemlidir ($U=48,000$; $p<0,05$). 1990-2000 yılları arasında iç kesimdeki göç hızı daha fazla olmakla birlikte bu fark istatistikî açıdan önemli bulunmamıştır. 2000-2012 yılları arasındaki dönemde ise sahil kesimindeki göç hızı daha fazladır. Mann-Whitney U testi sonuçları, bu dönemde sahil kesimi ile iç kesimin göç hızları arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olduğunu göstermektedir ($U=52,000$; $p<0,05$).

Yıllara Göre Nüfus ve Değişimi	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
1990 yılı nüfusu (kişi)	569,44	1542,46	1005,62
2000 yılı nüfusu (kişi)	464,69	1536,23	945,03
2012 yılı nüfusu (kişi)	353,00	1077,08	677,59
1990-2012 nüfus farkı (kişi)	216,44	465,38	328,03
Değişim oranı (%)			
1990-2000	-18,39	-0,40	-6,02
2000-2012	-24,03	-29,88	-28,29
1990-2012	-38,00	-30,17	-32,61

Sahil kesiminde son 10 yılda kısmen ve tamamen boşalan hane sayısı iç kesimin iki katına yakın orandadır (Tablo 12). Göç eden kadın ve erkek sayısı ise sahil kesimindeki köy nüfuslarının daha fazla olmasına paralel olarak sahil kesiminde daha fazladır. Son 10 yılda köylerden göç eden kadın ve erkek nüfusunun 2012 köy nüfuslarına oranı %20 civarındadır. Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, il genelinde köylerin nüfusu arttıkça göç eden ve boşalan hane sayısı da artmaktadır (2000 ve 2012 nüfusu için $r=0,751$; $p<0,01$ ve $r=0,721$; $p<0,01$).

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tablo 12: Son 10 yıldaki göç hareketleri

Göç Hareketleri	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
Son 10 yılda köyden dışarıya göç eden ve tamamen boşalan hane sayısı	11,47	19,92	15,22
Son 10 yılda aile fertlerinin bir kısmı köyden dışarıya göç eden, tamamen boşalmayan hane sayısı (kısmi göç)	27,27	34,33	30,41
Son 10 yılda göç eden erkek sayısı	48,79	133,44	81,91
Son 10 yılda göç eden kadın sayısı	30,50	84,22	51,52
Göç eden toplam nüfus (a)	79,29	217,67	133,43
2012 nüfusları (b)	353,00	1077,08	677,59
Göç eden nüfusun 2012 nüfusuna oranı (%) (a/b)	22,46	20,21	19,69

Son 10 yılda göç eden hane reislerinin göç ettikleri sıradaki yaşlarına bakıldığında bunların yaklaşık %84'ünü 20-40 yaş arası grup oluşturmaktadır (Tablo 13). 20 yaş altı ve 50 yaş üzeri kesimin göçüne sahil kesiminde rastlanmamaktadır.

Tablo 13: Son on yılda göç eden hane reislerinin göç ettikleri sıradaki yaşları

Yaş Grupları	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi			
	Hane Reisi Sayısı	%	Hane Reisi Sayısı	%	Hane Reisi Sayısı	%
20 yaş ve altı	1,25	7,49	0,00	0,00	0,68	2,61
20-30 yaş	4,44	26,60	13,92	36,71	8,50	32,59
30-40 yaş	7,42	44,44	20,50	54,06	13,36	51,22
40-50 yaş	1,42	8,49	3,50	9,23	2,36	9,06
50-60 yaş	1,08	6,49	0,00	0,00	0,59	2,26
60 yaş ve üzeri	1,08	6,49	0,00	0,00	0,59	2,26
Toplam	16,69	100,00	37,92	100,00	26,09	100,00

Son 10 yılda göç eden 40-50 yaş grubu hane reisleri ile yıl boyunca boş kalan hane sayısı arasında pozitif bir ilişki söz konusudur ($r=0,445$; $p<0,05$). Benzer şekilde aynı yaş grubu ile göç nedeniyle kullanılmayan arazi miktarı arasında da pozitif yönde bir ilişkinin var olduğu ($r=0,654$; $p<0,01$) saptanmıştır.

Köylerde oturan hane reislerinin yaşları; köylerde göç yaşanıp yaşanmadığı, yaşanıyorsa bunun şiddetini belirleme açısından önemlidir. Araştırma bölgesinde ikamet eden hane reislerinin yaşlarına bakıldığında il genelinde 40 yaş ve üzerindeki grubun mevcut hane reislerinin yaklaşık %73'ünü oluşturduğu görülmektedir (Tablo 14). Sahil kesiminde bu yaş grubunun sayısı, iç kesime oranla 3,2 kat daha fazladır. Yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, 40-50 ve 50-60 yaş arası gruplarda iç

kesim ve sahil kesimi arasındaki fark istatistikî açıdan önemlidir (sırasıyla $U=45,500$; $p<0,05$ ve $53,500$; $p<0,05$). 40 yaş altındaki grubun daha az olması bunların köyden daha fazla göç ettiğini göstermektedir.

Tablo 14: Köylerde oturan hane reislerinin yaşları

Yaş Grupları	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Hane Reisi Sayısı	%
	Hane Reisi Sayısı	%	Hane Reisi Sayısı	%		
20 yaş ve altı	12,67	13,87	19,50	7,04	15,77	9,22
20-30 yaş arası	4,44	4,86	13,92	5,03	8,50	4,97
30-40 yaş arası	11,50	12,59	37,00	13,37	22,43	13,11
40-50 yaş arası	22,13	24,21	75,58	27,30	45,04	26,34
50-60 yaş arası	25,00	27,36	97,58	35,25	56,11	32,81
60 yaş üzeri	15,63	17,11	33,25	12,01	23,18	13,55
Toplam	91,37	100,00	276,83	100,00	171,03	100,00

Köylerdeki hanelerin kullanım durumlarına bakıldığında; yıl boyu oturlan hane sayısı sahil kesiminde iç kesimin yaklaşık 3,6 katıdır (Tablo 15). Yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, bu iki bölge arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark vardır ($U=41,000$; $p<0,01$). Pearson korelasyon analizi sonucuna göre, yıl boyu kullanılan hane sayısı ile köylerin nüfusları arasında pozitif kuvvetli bir ilişki vardır (2012 için; $r=0,963$; $p<0,01$). Diğer bir ifade ile nüfus arttıkça oturlan ev sayısı da artmaktadır. İl genelinde yıl boyu boş kalıp kullanılmayan hane sayısı ortalama 25 olup, bunların sayısı sahil kesiminde daha fazladır. Yapılan Pearson korelasyon testi sonuçları, köylerin nüfusu arttıkça bu tür hanelerin sayısının da arttığını göstermektedir (2012 nüfusu için; $r=0,395$; $p<0,05$).

Tablo 15: Köylerdeki hanelerin kullanım durumu

Hanelerin Kullanım Durumu	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Yıl boyu kullanılan	66,63	69,08	239,67	72,85	150,35	72,13
Yılın belli dönemlerinde kullanılan	18,94	19,64	48,86	14,85	32,90	15,78
Yıl boyu boş olan, kullanılmayan	10,88	11,28	40,47	12,30	25,19	12,09
Toplam	96,45	100,00	329,00	100,00	208,44	100,00

Yılın belli dönemlerinde kullanılan hane sayısı ise 33'tür. Bunların sayısı sahil kesiminde iç kesimin 2,6 katıdır. Bunda da yine en belirleyici unsur

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

köyün nüfusedir (2012 nüfusu için; $r=0,580$; $p<0,01$). Yıl boyu kısmen ya da tamamen boş kalan hanelerin toplam hane sayısına oranı yaklaşık %28'dir.

Köylerde ikamet eden hanelerden köy dışında ilköğretim, lise ve üzeri okullarda okuyan öğrenci sayısı ortalama 30,69 kişidir (Tablo 16). Sahil kesiminde bu sayı iç kesimin yaklaşık üç katıdır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından düzenli yardım alan hane sayısı köy başına ortalama 9,68 olup, bu sayı sahil kesiminde iç kesimin yaklaşık beş katıdır. Pearson korelasyon testinin sonucuna göre, il genelinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından yardım alan hanelerin sayısı arttıkça, 1990-2012 yılı nüfus farkı da artmaktadır ($r=0,492$; $p<0,01$). Bu durum fakirlik arttıkça göçün de arttığına bir işaret olabilir.

Tablo 16: Köylerdeki hanelerin öğrenci ve maddi durumu

Öğrenci Durumu ve Maddi Durum	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Köy Sayısı	Ortalama (adet)
	Köy Sayısı	Ortalama (adet)	Köy Sayısı	Ortalama (adet)		
Köyde ikamet eden hanelerden köy dışında ilköğretim, lise ve üzeri okullarda okuyan öğrenci sayısı	10	18,00	6	51,83	16	30,69
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından düzenli yardım alan hane sayısı	16	3,44	15	16,33	31	9,68

Köylerden dışarıya yaşanan göç olayının tarım üzerinde meydana getirdiği etkileri ölçmede köylerde geçmişte kullanılırken bugün artık kullanılmayan arazi ve tarımsal tesislerin varlığı önemli bir göstergedir. Araştırma alanındaki köylerde geçmişte ekilip dikilirken göç dolayısıyla bugün artık hiç kullanılmayan, terk edilmiş tarım arazilerinin (tarla, bahçe vb.) köy başına ortalama miktarı 56 dekadır (Tablo 17). Bunların halen kullanılan arazilere oranı %1 civarında olup, bu durum arazilerin göç dolayısıyla fazlaca boş kalmayıp kullanıldığını göstermektedir. Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, il genelinde kullanılmayan arazi miktarı ile;

- Köyden göç edip köydeki arazilerini ortağa ya da kiraya da vermeyen, arazilerinin çoğu boş ve bakımsız halde duran hane sayısı arasında pozitif ($r=0,686$; $p<0,01$),

- Köylerin 1990, 2000 ve 2012 yılı nüfusları arasında pozitif (sırasıyla; $r=0,462$; $p<0,05$, $r=0,472$; $p<0,05$, $r=0,478$; $p<0,05$),
- Yıl boyu boş olan hane sayısı arasında pozitif ($r=0,577$; $p<0,01$),
- Son 10 yılda köyden dışarıya göç eden ve tamamen boşalan hane sayısı arasında pozitif ($r=0,605$; $p<0,01$) yönlü bir ilişki vardır.

Kullanılmayan ahır, ağıl, samanlık ve ambar sayısı ise köy başına yaklaşık 10 adettir. Bu da yıl boyu boş olup kullanılmayan hanelerin %40'ına tekabül etmektedir. Göç dolayısıyla kullanılmayan arazi, ahır ve ağıl konusunda bölgeler arasında anlamlı bir fark yoktur. Köylerin nüfusu, göç eden 30-40 yaş arası hane reisi ve boşalan hane sayısı arttıkça; kullanılmayan ahır, ağıl, samanlık ve ambar sayısı da artmaktadır. Boşalan hane sayısı ile köylerde geçmişte kullanılırken göç dolayısıyla bugün artık hiç kullanılmayan ahır ve ağıl sayısı ile samanlık ve ambar sayısı arasında da pozitif bir ilişki (sırasıyla $r=0,822$; $p<0,01$ ve $r=0,981$; $p<0,01$) söz konusudur. Güreşçi (2010), Erzurum İli İspir İlçesi Akpınar Köyünü incelediği çalışmasında göç sonucu köyde yıkılan evler veya yıkılmaya yüz tutmuş diğer hayvansal barınakların bulunduğunu; çatısı olanlar hariç diğer evlerin harabeye dönüştüğünü belirtmektedir.

Tablo 17: Göçün köylerdeki arazi ve altyapı üzerine etkileri

Göçün Etkileri	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
Geçmişte ekilip dikilirken göç dolayısıyla bugün artık hiç kullanılmayan, terk edilmiş tarım arazilerinin (tarla, bahçe vb.) yaklaşık miktarı (dekar)	31,25	84,29	56,00
Halen kullanılan arazilere oranı (%)	0,82	1,29	1,13
Geçmişte kullanılırken göç dolayısıyla bugün artık hiç kullanılmayan ahır ve ağıl sayısı (adet)	7,19	12,71	9,77
Geçmişte kullanılırken göç dolayısıyla bugün artık hiç kullanılmayan samanlık ve ambar sayısı (adet)	7,63	11,64	9,50

Köylerde atıl vaziyette duran ev vb. binaların yanında bir taraftan da yeni binalar inşa edilmekte ve mevcut binalar yenilenmektedir. Bu tür faaliyetler köylerde sosyal ve ekonomik hayatın canlılığı ve köylerin geleceği adına önemlidir. Bu yönüyle bakıldığında son 10 yılda il genelinde köy başına ortalama 20 ev ve 16 adet ahır, ağıl vb. tarımsal yapı inşa edilmiştir (Tablo 18). Yeni yapılaşmalar sahil kesiminde daha

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

fazladır. Ancak yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre bölgeler aradaki fark istatistikî açıdan önemli bulunmamıştır (Örneğin; ev için $U=111.000$; $p>0,05$).

Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, il genelinde köylerde son 10 yılda yapılan yeni ev sayısı ile;

- Köyden göç edip de son 10 yılda köye tamamen geri dönen hane (ya da aile) sayısı arasında pozitif ($r=0,822$; $p<0,01$),
- Kısmen geri dönen hane sayısı arasında pozitif ($r=0,798$; $p<0,01$),
- Son 10 yılda yapılan ahır vb. tarımsal tesislerin sayısı arasında pozitif ($r=0,627$; $p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 18: Köylerde son on yılda meydana gelen altyapı faaliyetleri

Altyapı Faaliyetleri	Bölgeler		Genel
	İç Kesim	Sahil Kesimi	
	Adet	Adet	Adet
Köylerde son 10 yılda yapılan yeni ev sayısı	11,06	30,36	20,07
Köylerde son 10 yılda yapılan ahır, ağıl vb. tarımsal yapı sayısı	11,06	21,79	16,07

Köylerdeki göçün sosyal, hukuki ve ekonomik pek çok etkileri bulunmaktadır. Bu etkilere genel olarak bakıldığında en başta köy nüfusundaki yaşlanma dikkati çekmektedir (Tablo 19). Doğal olarak nüfus azalışı bunu takip etmektedir. İnsan sayısındaki azalış hayvan sayısındaki azalışı da beraberinde getirmektedir. Nüfusun azalması ile birlikte bir zamanlar köylerde faaliyet gösteren ilkokul, sağlık ocağı, bakkal, kahvehane gibi kurum ve işyerleri de kapanmaktadır. Buna karşılık köyde kalanların kullandığı tarla, bahçe ve mera gibi arazilerin hane başına miktarı artmaktadır.

Güreşçi ve Yurttaş (2008), Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağında yaptıkları çalışmada, köyden dışarıya göçün tarıma etkilerini; hayvan sayısının azalması, hayvan başına düşen çayır ve mera arazisi miktarının artması, tahıl üretiminin tamamen bitme noktasına gelmesi, yonca ve korunga gibi yem bitkileri ekim alanlarının azalması olarak tespit etmişlerdir. Güreşçi (2010), Erzurum İli İspir İlçesi Akpınar Köyünü incelediği çalışmasında; göç sonucu köyün kıt olan tarımsal arazilerinin köyde kalanlar için oransal olarak arttığını, köyde işlenmeyen veya terk edilen arazilerin meraya dönüştüğünü, tarım arazilerinin önemli bir bölümünün özelliğini kaybettiğini veya başka özellikli arazi özelliği

kazandığını, arazilerin aşırı hayvan otlatılmasından kurtularak doğal bir dinlenme evresine girdiğini ifade etmektedir. Yılmaz (2010)'ın Giresun'un Bulancak İlçesi kırsal kesiminde yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre; köylerde nüfus azaldıkça köylere çalışan minibüsler yolcu olmadığı için çalışmamakta, öğrenci olmadığı için okullar kapandığı gibi, cemaat olmadığı için camiler, müşteri olmadığı için bakkallar kapanmakta, tüpgaz gelmemekte, ekmek servisi yapılamamaktadır. Bütün bu olumsuzluklar tekrar göçü tetiklemekte, az da olsa köylerde kalan bir kısım vatandaşın hayatını zorlaştırarak onların da göçe katılmalarına zemin hazırlamaktadır.

Tablo 19: Göçün köylerdeki genel etkileri

Göçün Genel Etkileri	Bölgeler				Genel	
	İç Kesim		Sahil Kesimi		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Gençlerin gitmesi sonucu köydeki yaşlı nüfus oranının artması	16	100,00	11	68,75	27	84,38
Köydeki nüfusun azalması	16	100,00	10	62,50	26	81,25
Hayvan sayısının azalması	13	81,25	9	56,25	22	68,75
Köyün ıssız bir hal alması	8	50,00	4	25,00	12	37,50
Öğrenci sayısı azaldığı için köydeki ilkokulun kapanması	7	43,75	4	25,00	11	34,38
Gidenlerin geride bıraktığı arazilerin işlenmesi sonucu köyde kalanların işlediği arazi miktarının artması	5	31,25	5	31,25	10	31,25
Arazi kira fiyatlarının düşmesi	6	37,50	4	25,00	10	31,25
Sağlık ocağının kapanması	6	37,50	3	18,75	9	28,13
Hayvan başına düşen mera ve otlak miktarının artması	5	31,25	2	12,50	7	21,88
Nüfusun azalması sonucu köyde kalanların kendini güvende hissetmemesi	4	25,00	2	12,50	6	18,75
Kahvehanenin kapanması	1	6,25	4	25,00	5	15,63
Bakkalın kapanması	2	12,50	1	6,25	3	9,38
Köydeki arazilerin köy dışından olan insanlar tarafından satın alınması	0	0,00	3	18,75	3	9,38

4.SONUÇ

Samsun köylerinde göç olgusu geçmiş yıllarda yaşanmış ve halen de yaşanmaya devam etmektedir. Göç veren köylerde eğitim, sağlık, haberleşme, ulaşım vb. imkânları yetersiz, tarım dışında iş imkânları kısıtlıdır. Yaşam kalitesini düşüren ve tarımsal faaliyetleri zorlaştıran problemler mevcuttur. Kişileri köyden dışarıya iten problemlere şehirlerin çekiciliği de eklenince özellikle genç nüfus köyden şehirlere

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

göç etmektedir. Sahil ve iç kesimdeki köylerde rakım, arazi yapısı ve iklimden kaynaklanan pek çok farklar bulunmaktadır. Ancak kırsal göç her iki kesimde de yaşanmakta ve köyler üzerinde benzer etkiler meydana getirmektedir.

Göç sonucunda köylerdeki nüfus gittikçe azalmakta, yaşlı nüfusun oranı artmaktadır. Bunun sonucu olarak işlenmeyip boş kalan araziler, evler ve ahır, samanlık vb. tarımsal tesisler ortaya çıkmakta bu da ülke ekonomisi için kayba yol açmaktadır. Göç hızı böyle devam ederse ileride atıl vaziyette kalan bu varlıkların sayısı daha da artacaktır. Nüfusun azalışı okul, sağlık ocağı, bakkal, kahvehane gibi yerlerin de kapanmasına yol açmakta bu da köyde kalanların yaşam kalitesini daha da düşürmektedir.

Kırsalda doğal nüfus artışı ve mevcut maddi imkânların da artan nüfusa yetmemesi ve diğer sebeplerden dolayı nüfusun bir kısmının köy dışına göç etmesi kaçınılmazdır. Ancak köy nüfuslarının çok fazla azalarak köylerdeki arazi vb. kaynakların atıl vaziyette kalmaması adına bazı tedbirlerin alınması da kaçınılmazdır. Bunun için öncelikle köylerdeki en önemli ekonomik faaliyet olan tarım desteklenmeli bu amaçla tarımda eğitim, sulama, arazi toplulaştırma, düşük faizli kredi, çeşitli destek ve teşviklere daha fazla ağırlık verilmeli; tarımın geleneksel bir faaliyetten profesyonel bir faaliyete doğru yol almasına gayret edilmelidir.

Şehirlerdeki haberleşme, sağlık, belediye hizmetleri gibi şehirleri çekici hale getiren unsurların birebir köylerde de oluşturulması mümkün olmasa bile yine de ülkenin ekonomik şartları dikkate alınarak ve en gerekli olanlardan başlamak üzere bu imkânların kırsal alanlarda da oluşturulmasına gayret edilmelidir. Özellikle altyapının iyileştirilmesi, ana ve tali yolların iyileştirilmesi ve ulaşım araçlarının çoğalması ile şehirlere geliş-gidiş kolaylaşacak, şehirlerin imkânlarından yararlanmak için şehirlere göç etme ihtiyacı daha az hissedilecektir.

Köylerde de eğitim kurumlarının yetersiz olması göçün en önemli sebeplerinden biridir. Bundan dolayı taşınmalı eğitimde ve belediye ulaşım hizmetlerinde devlet desteği artarak devam etmelidir. Kırsal alanda arazi ve sermayesi yetersiz, çalışma gücü az, belli bir gelir düzeyinin altında olan insanlar için yoksulluğun etkilerini azaltacak yeni

sosyal politikalar uygulanmalı, bununla birlikte mevcut olanlar da devam ettirilmelidir.

Köylerde gelir düzeyini ve istihdamı artıracak politikalara (kırsal turizm, kırsal sanayi vb.) ağırlık verilmelidir. Örneğin; turizm potansiyeli olan köylerde turizm yatırımları teşvik edilmeli, kırsalda faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine devlet desteği verilmelidir. Kooperatif işletmeleri teşvik edilmelidir.

Nüfusun belli bölgelerde yığılmasına ve belli bölgelerin de boşalmasına yol açan bölgeler arası gelişmişlik farkları uygulanacak vergi, destek ve teşvik politikaları ile azaltılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Anonim, (2010a). Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. [http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP\(2010_2013\).pdf](http://www.tarim.gov.tr/Files/KirsalKalkinma/KKP(2010_2013).pdf) (20.08.2011).
- Anonim, (2010b). İç Göçten Kaynaklanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM) Araştırma Raporları, Ankara. http://www.arem.gov.tr/proje/ars.../ic_goc_sorun_cozum.htm (13.07.2011).
- Anonim, (2011a). Büyük Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Anonim, (2011b). İlçelere Göre Şehir ve Köy Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı, Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu, 2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. <http://www.tuik.gov.tr> (30.12.2011).
- Anonim, (2013). <http://www.yerelnet.org.tr/> (15.11.2013)
- Apan, A. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Mayıs, 11 (5), 26-33.
- Arıkan, R. (2007). Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama. Asil Yayın Dağıtım Ltd.Ştd. 157 s, Ankara.
- Bahar, O. ve Bingöl, F.K. (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (2), 43-61.

SAMSUN İLİNDE KIRSAL GÖÇ YAŞANAN KÖYLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE GÖÇÜN KÖYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- Gürbüz, M. ve Karabulut, M. (2008). Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (50), 37-60.
- Güreşçi, E. ve Yurttaş, Z. (2008). Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14 (2), 47-54.
- Güreşçi, E. (2010). Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (2), 47-55.
- Karabulut, K. ve Polat, D. (2007). Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, 2007, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Öztürk, M. (2007). Türkiye' de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (52), 245-264.
- Özyazıcı, G., Ay, B., Aydoğan, M., Ceyhan, V. (2011). Kırsal Göçün Tarımsal Sürdürülebilirliğe Etkileri (Samsun ve Sinop Örneği). Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Proje Raporu, Samsun.
- Pazarlıoğlu, M.V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 121-136.
- Yakar, M. ve Yazıcı, H. (2009). Emirdağ İlçesinde Göçlerin Tarım Alanlarına Etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7 (2), 163-176.
- Yılmaz, C. (2010). Giresun’un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü Ve Başlıca Özellikleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*. 2 (1), 147-160.
- Zırhlıoğlu, G. (2010). İç göçün Van’ın Tarımı Üzerindeki Etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 20 (3), 144-152.